

Quatre idees per a un nou Bad Godesberg

GIORGIO RUFFOLO

MONDOPERAIO, juliol – agost 2009.

Traduït per Raimon Obiols

La desfeta socialista en les eleccions europees no pertany a la categoria de les oscil·lacions polítiques normals. Marca la ruptura d'un cicle històric i demana una anàlisi que contempli els esdeveniments dels darrers trenta anys. No crec que el socialisme, gran moviment històric lligat a exigències imprescindibles de justícia, hagi estat enterrat per una derrota electoral, per clamorosa que sigui. La història del socialisme és plena d'anuncis de defunció desmentits. Ni el feixisme ho aconseguí. Però les eleccions han decretat el final d'una socialdemocràcia esmorteïda i sense sentit. Pot aparèixer paradoxal que les eleccions no hagin penalitzat a la dreta, que durant vint anys s'ha identificat amb la desregulació irresponsable de l'actual marasme econòmic, i que avui sembla esdevenir keynesiana i estatalista; i que en canvi hagin devastat el seu antagonista històric. Però no ho és per dues raons. Primer perquè la dreta no ha esdevingut estatalista sinó que únicament pretén que sigui l'Estat qui pagui les factures de la crisi per retirar-se després ràpidament de l'escena. En segon lloc perquè la socialdemocràcia, en tots aquests anys, no ha estat antagonista del neoliberalisme sinó que s'ha limitat a practicar-ne una versió feble, de fet "post-socialista", com el blairisme. A més, a la globalització econòmica la socialdemocràcia no ha contraposat el reforçament del poder polític internacional que hauria pogut néixer d'una més forta integració europea. Al contrari, s'ha tancat en el socialnacionalisme (l'expressió, volgutament provocativa, és de Nino Andreatta), un terreny en el qual la dreta és imbatible. Els socialistes han

perdut una ocasió única de construir una Europa unida i reformista quan eren en el govern de quasi tots els països europeus. Una Europa distinta d'aquesta criatura burocràtica i diplomàtica que certament no és feta per alçar els cors. Una Europa que es reconegui en un model econòmic integrat i un model social avançat. Oposar al nacionalisme polític i a la globalització econòmica una Europa del benestar, nou subjecte en l'escena mundial: aquesta hauria estat la resposta eficaç a la deriva neoliberal. Aquesta ocasió s'ha perdut. I ara a Europa triomfen els nacionalismes, resorgeix el racisme, i la factura de la crisi es carrega a les espatlles dels contribuents. Aleshores cal demanar-se: del socialisme, que reste-t-il, què en queda? Aquest seria el moment d'un nou Bad Godesberg: d'un repensament fonamental d'aquelles que han estat, durant una fase històrica gloriosa, les raons del "veritable socialisme real". No es tracta òbviament de tornar enrere, en un món radicalment canviat. Es tracta d'identificar els corrents forts que travessen la nostra història per tal de demanar-nos de quina manera una política inspirada en els valors tradicionals de l'esquerra pot marcar un camí vers una societat més lliure i més justa. Aquesta és l'essència concreta del reformisme. Per no caure en desitjos retòrics provo d'indicar quines crec que haurien de ser les línies fonamentals d'una recerca i una reelaboració teòrica i política. Si al resultat d'aquesta reelaboració s'hi ha de donar el nom de socialisme és una qüestió que pot ser ajornada, com un índex, al final de l'obra. Penso en quatre línies fonamentals de recerca.

La primera és la relativa a la governança mundial. No existeix i no és realista proposar un govern mundial. Però existeix un problema de governabilitat (governança). L'actual configuració del "desordre mundial" és el resultat d'un lent procés de disgregació que s'ha anat produint a partir dels acords de Bretton Woods: és a dir de la darrera gran

temptativa de construir, en el terreny econòmic, un sistema d'ordre mundial. Aquell sistema ha estat suprimit, però no substituït. Resta implícit el pressupòsit d'aquell sistema: l'hegemonia americana, privada però de les regles que n'haurien tingut d'assegurar la responsabilitat. Però és justament aquesta hegemonia la que és qüestionada pel sorgiment de noves grans potències. Aquest és un aspecte de l'actual desordre. Un altre és la separació que s'ha obert entre política i economia: entre la interdependència de l'economia, propulsada per la globalització, sobretot per la liberació dels moviments internacionals de capital, i la capacitat de control d'una política que resta confinada essencialment en l'àmbit de les sobiranes nacionals. L'actual crisi, en la que seguim immersos, és en gran part conseqüència d'aquest buit, i de la pretensió que pot ser omplert per una autorregulació dels mercats, dels intercanvis i els canvis. Si una nova gran potència com la Xina planteja ara la necessitat d'afrontar el tema d'una moneda mundial "responsable", és que la situació actual s'està apropant als límits de la insostenibilitat econòmica i política. Des dels partits socialistes no s'ha dit fins ara una paraula sobre aquest problema formidable, que ni tant sols ha estat "tematitzat" en els programes i en els congressos. El seu marc conceptual segueix essent l'estatal i el nacional. La seva resposta a la globalització és la seva incapacitat per a donar-se'n una.

La segona línia de recerca rau en el problema que ha sorgit i s'ha engegantit en el darrer mig segle: el de la sostenibilitat ambiental i ecològica. Això en general s'evoca com un homenatge a la moda més que per convicció íntima, com una exigència de dissuasió de les tecnologies contaminants i d'encoratjament de les anomenades tecnologies "netes". S'evita així, conscientment, el què és el centre del problema: l'insostenibilitat històrica d'una creixença continua,

d'interessos compostos, considerada com una condició normal i irrenunciable de l'economia. El problema, no del benestar sinó de la supervivència de la humanitat, està lligat al passatge d'una economia de la creixença quantitativa a una economia estabilitzada pel que fa a l'ús dels recursos no renovables i concentrada en el seu desenvolupament qualitatiu. Això comporta la necessitat d'abandonar la pretensió de mesurar el progrés de la humanitat mitjançant l'augment indefinit de la seva estatura, i de definir explícitament índexs de progrés autèntic, econòmic, social i cultural, a perseguir. De part socialista, sempre a nivell dels enunciats polítics i programàtics, no hi ha hagut una denúncia explícita de l'adulteració de l'economia del benestar i una indicació d'altres objectius qualitatius de l'economia.

La tercera línia de recerca es refereix al que hauria de ser el cor del missatge socialista: la igualtat (recordo la lliçó de Bobbio) o, millor, la lluita contra les desigualtats. Sembla com si els partits socialistes s'hagin convertit a l'eslògan convencional de la dreta – per distribuir primer cal produir – quan apareix cada vegada més evident, pels esdeveniments que ens han precipitat en aquesta última crisi, que aquests han estat generats per una desproporció distributiva, compensada de manera irresponsable amb un recurs il·limitat a l'endeutament, que produeix nou i nous deutes. No es produeix res a partir de la regla que diu que si tu tens dos pollastres i jo cap, el resultat és un pollastre estadístic per cap. La distribució iniqua no genera una carrera virtuosament competitiva entre tots, sinó una secessió progressiva d'uns pocs.

La quarta línia de recerca em sembla la més important perquè es refereix a la pregunta que està en el fons de les altres tres: Amb quin objectiu? Amb quin objectiu la governança, la producció, la distribució? El sentit

d'aquesta pregunta no és una prèdica, sinó la concretíssima constatació de la incoherència fonamental de l'estratègia de la mercantilització, que es troba a la base de l'evangeli neoliberal: la seva autodestrucció. Recordo una banalitat: les regles del joc no formen part del joc. Les decisions de l'àrbitre en el camp de futbol no poden (no deurien!) ser comprades ni vengudes si no es vol que el partit sigui inconsistent. Les sentències dels jutges no poden (no deurien!) ser comprades ni venudes, si no es vol que els processos siguin irrellevants. Els vots dels ciutadans i dels seus representants no poden (no deuen!) ser comprats ni venuts, si no es vol que la democràcia sigui impracticable. El mateix val pel crèdit. Aquest està lligat a una confrontació objectiva i real entre la seva demanda i la seva oferta (això almenys ens ensenyaven els textos). Això constitueix la seva regla i el seu fre. Si en canvi esdevé un producte que es pot comprar i vendre en el mercat, perd la seva qualitat de regla i esdevé un bé a maximitzar. No és precisament això el que ha succeït quan les hipoteques sobre els préstecs s'han convertit en títols que es podien canviar en el mercat? Ha mancat tot fre a la seva emissió. La regla ha entrat en el joc que havia de regular. S'explica així com l'autorregulació esdevé desordre. Els comportaments que obeeixen a regles objectives són de caràcter compensatori: si augmenta la demanda de títols en puja el preu que en frena la demanda. Però si al mateix temps hi ha qui ofereix títols representatius de crèdits que poden ser comprats, la demanda pot augmentar i el mercat esdevé acumulatiu, explosiu, sense frens. Això és el que efectivament ha succeït. El mateix es pot dir del risc. Si també el risc esdevé un objecte que es compra i es ven, la demanda de protecció del risc esdevé fàcilment demanda de multiplicació dels riscos. En altres termes, s'encenen espirals autoalimentades. Es desencadena per part dels bancs una cacera de clients als que s'ofereixen préstecs en condicions irrisòries; i les targetes

de crèdit s'ofereixen en garantia per les concessions de nous préstecs: un crèdit en garanteix un altre. En un cert punt, la cucanya s'acaba i el joc s'inverteix. Em demano si no hi ha hagut, per part dels exponents més representatius dels partits socialistes, una rendició a un pensament fals i mentider, que identifica el valor del diner amb el valor tout court. Si és cert que en el temps que residia al 10 de Downing Street, la parella Blair prengué hipoteques immobiliàries per valor de 4 milions de lliures esterlines, seria ingenu pretendre que ell, com a secretari de l'antic i gloriós partit laborista, es plantegés cap mur de contenció econòmic i moral a la tempesta que estava a punt d'arrossegar-lo.